

Vinger af fremtidssang

- på rejse med digte af Michael Strunge

ANNE-MARIE MAI

Da danskerne ved årtusindskiftet skulle vælge den bedste blandt det 20. århundredes danske bøger, var der ikke megen tvivl i sindene. Johannes V. Jensens *Kongens fald* strøg ind som nummer et på de store avisers lister. Valget faldt altså på en bog, hvis tre dele udkom i løbet af de to første år af det 20. århundrede. Man kunne på den baggrund godt forestille sig, at det 21. århundredes bedste bog allerede var udkommet. Jeg skal undlade for mange ukvalificerede gætterier, men nøjes med at antyde, at læsere i begyndelsen af det 22. århundrede kunne stå i et vanskeligt valg mellem bøger af kvinder som Kirsten Thorup, Pia Juul og Katrine Marie Guldager plus selvfølgelig hele skaren af de endnu ufødte. Hvis vi ellers klarer tidens mange dræbende skær, er jeg ikke i tvivl om, at bøger har et nyt årtusind for sig.

Mens det 19. århundrede talte to danske verdensnavne: Kierkegaard og Andersen, ser det foreløbig ud til, at det 20. århundrede tegner sig Karen Blixen/Isak Dinesen og Martin Andersen Nexø.

Andersen arbejdede som bekendt selv hårdt for berømmelsen og satte den som sit højeste og egentlige mål; Kierkegaard tog det mere roligt, lændede sig op af de store tyskere og sørgede for stof til både den tyske og den franske filosofiske tradition.

Baronessen er selvfølgelig mest kendt af et engelsksproget publikum, og hun befordrede selv sagen ved at vælge engelsk som sit første litterære sprog. Forfatterskabet blev emne for et af de første og mest kendte nybiografiske værker, Judith Thurmans *Isak Dinesen: the Life of a Storyteller* (1982). Blixens hovedværk *Den afrikanske Farm* (1937) blev udgangspunkt for Sydney Pollacks *Out of Africa* (1985) og med Gabriel Axels Oscar-vinder *Babettes*

Gæstebud (1987) synes berømmelsen beseglet for en rum tid.

Andersen Nexøs forfatterskab viste sig mere holdbart end både Sovjetunionen og forfatterens politiske overbevisning, og sammen med Isak Dinesens *Syv fantastiske Fortællinger* (1934) kom *Pelle Erobreren* (1906-1910) med på Harold Blooms vestlige kanon, sandsynligvis i slipstrømmen efter Bille Augusts Oscar-vinder *Pelle the Conqueror* (1987). Hverken Kierkegaard eller Andersen er at finde hos Bloom.

Peter Høeg lignede en overgang en kandidat til verdensscenen, men ser i dag mere ud til at være en forfatter, der kortvarigt blev verdenskendt for en enkelt bog *Frøken Smillas fornemmelse for sne* (1992) i lighed med Karin Michaëlis, hvis *Den farlige alder* (1910) gik sin sejrsgang i en stribe af lande i begyndelsen af det 20. århundrede.

Når vi nu i Danmark er så glade for Johannes V. Jensens *Kongens fald*, kan det undre, at vi ikke har gjort mere for at formidle Nobelpristagerens hovedværk i en større verden. Der findes nyere oversættelser af *Kongens fald* til engelsk, spansk, fransk og litauisk, men kårningen af romanen som århundredets bedste blev ikke fulgt op med nye forsøg på at præsentere og formidle værket i et større udland – bortset fra en enkelt, kortfattet artikel i et engelsksproget magasin. Jensen var ikke forsidestof på de litterære it-portaler og er det stadig ikke.

Selv om antallet af danske litterære verdensstjerner er højst begrænset, og i det tyvende århundrede ser ud til at være stærkt betinget af filmatiseringer og letlæste biografier, er det alligevel et pænt firkløver, når man betænker, hvor få dansk-sprogede læsere, vi er.

Men det mest tankevækkende er dog, at mange erfaringer viser, at man ikke behøver at rejse langt med en stak oversættelser i kufferten for at opdage, at dansk litteratur kan vække interesse i mange lande, hvis vi vel at mærke kan beslutte os til at gøre en indsats i stedet for at sidde benovede tilbage i rollen som halehæng til engelsksproget litteratur og prøve at opfinde en postkolonial litteratur, så vi kan føle os en smule med på et verdenslitterært beat. Dét dur lige så lidt at sende den vanlige festivallyrik af sted sammen med nogle glittede brochurer – i Grækenland poster man den slags ud over det meste af verden uden større effekt. Eksempelvis modtager jeg hver anden måned kvit og frit et større skrift om ny græsk litteratur, som jeg nægter at tro har gjort nogen klogere. Det var bedre af og til at sende en forfatter, en god formidler eller udgive et nyt græsk værk på et skandinavisk sprog.

Hvis man skal lykkes med formidling af dansk litteratur, skal man til en begyndelse gøre sig krystalklart, at danske forfatters værker indgår i en international litterær kontekst og tradition, som forfatterne selvfølgelig bruger løs af.

De temaer og former, dansk litteratur arbejder med, forholder sig direkte eller indirekte *både* til den internationale sammenhæng og til den lokale modernisering, som det traditionelle danske bondesamfund gennemgik i det 20. århundrede, herunder de medierevolutioner, som først det moderne genembrud og siden det postmoderne, formelle genembrud førte med sig. Hvis man skal samle nogle vigtige temaer i samtidslitteraturen, kan man hæfte sig ved følgende: fortælling og identitet; tab og tradition; krop, køn og sprog; erindringens karakter; tilfældet og det postmoderne liv; voldens retorik; system og erkendelse; sprogets økologi; individ og samfund. Dem er vi heldigvis ikke ene om, men vi har et eget tonefald og en æstetisk erfaring og tradition at bidrage med.

En målrettet indsats til fremme af udvekslingen mellem dansk og udenlandsk litteratur finder vi i den tidlige moderne litterære kritik – det var Brandes, Bang og Jørgensen, der for mere end 100 år siden lagde kræfter i at introducere den nyere europæiske litteratur i Danmark i kritiske skrifter, men

også nutidens tidsskrifter, inklusive dagens jubilar *Passage* har dyrket den litterære udveksling: "Passage vil gerne skabe dialog mellem dansk og international litteraturkritik. Derfor oversætter vi meget, både litterære og kritiske tekster." – hedder det vægtigt og enkelt i tidsskriftets programerklæring.

En historie fra det litterære liv

I perioden fra d. 10. til 18. november 2003 var jeg inviteret til Santiago i Chile for at forelæse om Michael Strunges digtning på et af byens universiteter og i Neruda Foundation.

Danmark modtog i 1970'erne ca. 3000 chilenerer på flugt fra general Pinochets diktatur. Chilenerne i Danmark bragte musik, digtning og teater med sig; mange af dem havde været fremtrædende personligheder i Chiles kulturliv, og de interesserede sig også for kunst og litteratur i det land, de opholdt sig i. Nogle gik i gymnasiet og læste blandt andet Michael Strunges digte, og for en af dem, Omar Pérez, der efter en dramatisk flugt opholdt sig mest i Sverige, blev Strunges digtning en så stor oplevelse, at han siden begyndte på at oversætte digtene til spansk.

I dag er demokratiet genindført i Chile, og de fleste chilenerer er vendt tilbage, også Omar Pérez, der i disse år arbejder på at få færdiggjort flere udgivelser med Strunges digte. Han er selv forfatter, litteraturanmelder ved en avis og er tilknyttet den statslige kulturadministration.

For mig var det en næsten surreel oplevelse at træffe de mange dansk- og svensk-talende chilenerer i Santiago, høre om chilenske digtere og deres indtryk af Strunge.

I forhold til Danmark ligger Chile som bekendt på den anden side af jordkuglen, og det tager 23 timer at flyve dertil. Jeg var mildt sagt jet-lag'et, radbrækket og halvsyg, da jeg endelig nåede frem. Men med sit blomstrende november-forår og sine entusiastiske indbyggere tager landet straks de rejsende til sig, og man bliver på en gang glad og ydmyg, når et land, der tæller digtere som Pablo Neruda overhovedet fatter interesse for nordisk litteratur og en af de danske digtere.

Programmet for mit ophold i Santiago klappede bestemt ikke – det meste gik rent faktisk i vasken på

grund af en arrangørs sygdom, men foruden mødet med mange enkeltpersoner, blev det alligevel til en oplevelse af et chilensk litterært publikum. I Neruda Foundation fornemmede jeg øjeblikkeligt, at tilhørerne ikke havde nogen lutheransk tilbageholdenhed i forhold til digtning. Som formidler af poesi blev jeg her mødt med åbne arme. Det var mærkeligt, at jeg så mange år efter Strunges tragiske død i 1986 for første gang i et splitsekund følte, at det ikke var nyfikenhed, men kærligheden til digtningen og digterne, der fik folk til at stimle sammen. Unge digtere trykkede deres første bøger i mine hænder i et spinkelt håb om, at jeg ville bringe dem videre, og at de måske ville finde en læser i det land, hvor Strunge havde levet.

Omar Pérez kunne fortælle, at de Strunge-digte, han havde oversat til spansk, allerede havde vakt interesse i lyriker- og kritikerkredse, og at de som noget af det første var blevet fremført til musik. Han var derfor meget optaget af Nikolaj Nørlunds indspilning af digte fra *Verdenssøn* (1985), og jeg efterlod glad og gerne mit eget eksemplar af cd'en *Navnløs* (1996) hos denne læser. Omar Pérez tænkte sig, at oversættelser og musikalske fremførelser af Strunges digte kunne indgå i en større sammenhæng med en præsentation af nordisk poesi i forbindelse med de Strunge-udgivelser, som han stadig slider med at få færdige.

Strunge besøgte Sydamerika i slutningen af 1983. Men rejsen blev ikke så langvarig, som han selv havde forestillet sig. Han fik det psykisk helt elendigt og måtte derfor opgive sammen med sin kæreste at fuldføre rejsen ind i Amazonlandet. Måske trak det også i ham, at han ville hjem til udgivelsen af *Væbnet med vinger*, der udkom i begyndelsen af 1984. Men rejsen satte sig spor i hans digtning – mange af digtene i *Verdenssøn* blev til på rejsen, og man kan opleve både den accelererende depression og fornemme den sydamerikanske omverden i digtsamlingen.

Strunges digte er ved at finde vej til Chile via de politiske flygtninge, Danmark og Sverige engang for længe siden tog imod, og historien om Strunge og Chile viser, at der er sider af flygtninges liv i Danmark, som offentligheden slet ikke har blik for.

Kultur- og litteraturudveksling former sig ikke altid programmatisk og i overensstemmelse med offentlige styrelsers beslutninger eller litteraturkritikernes ideer. Et lille sprog som dansk skal vide at bruge alle muligheder. Hvad der allermest øger chancerne, er et engagement i al slags litteratur, og her har danske tidsskrifter en vigtig opgave at udfylde ved at dyrke formidlingen mellem dansk og udenlandsk litteratur.

Følelsens protest og kærlighedens lyrik

Det er svært præcist at sige, hvad det er hos Strunge, der så småt er begyndt at interessere digtere og publikum i Chile af i dag. Dristigheden i forhold til den store vision, de vilde syner og følelsens protest er måske mere velkendt her, hvor man i det 20. århundrede har haft en stærk surrealistisk kunst og digtning. Det samfundskritiske digt er også her en kendt genre. Selve sprogets skønhed og sanselighed – det at gøre vers af ord, der klinger smukt, rimer, skurrer imod hinanden og skaber ny betydning, når de sættes sammen – optager oversætterne. Den frigjorte og smukke erotiske digtning fra *Popsange* (1983) og *Væbnet med vinger* (1984) synes også at vække interesse – at Strunge så sexet skriver digte om sæd, kusse og kødelig kærlighed fænger. "Din kusse tager vejret fra mig/ når den som changerende taft/ suger blodet fra kroppen til sig" – (indledningen til digtet "Din kusse", *Popsange*).

Det er måske kombinationen af noget kendt og noget helt anderledes, der fascinerer chilenerne ved Strunges digte.

[...]

Og regner det med guld over dig i min søvn
 tror jeg at skønhedens varme er til for at vi ikke skal dø
 uden at være født med en lyst
 til at drive himlen til vanvid
 og mennesker til frihed
 og nætter med drømme fulde af bål.

– lyder det i digtet "Nætter med drømme fulde af bål" fra *Verdenssøn*.

Strunge er desuden den unge døde digter, der på sin egen måde inkarnerer den relation mellem digt-

ningen og døden, som man ofte tematiserer i spansksproget litteratur, og som også Neruda kredser om.

Historien om Strunges digte i Chile fortæller om, at der er mange uventede muligheder, hvis vi i Danmark tør gøre noget alvorligt ved udvekslingen af litteratur. Hvad vi især har brug for, er masser af gode oversættelser af både klassikere som Johannes V. Jensen og samtidslitteraturen fra Inger Christensen og Strunge til de nye digtere. Vi har brug for elektroniske præsentationer af højeste kvalitet også på spansk – her i landet har vi en tendens til at glemme, at spansk er et verdenssprog. Læg dertil en indsats med at udbygge kontakter til de folk rundt om i verden, der faktisk er optaget af dansk litteratur og gør et stykke arbejde. I øvrigt kan det verdensberømte firkløver og især H. C. Andersen og Kierkegaard bane vejen for andre forfattere. Derfor

skal vi fejre dem for fulde gardiner, uden jantelov og blusel, på en gang folkeligt og elitært, når der er en god anledning som med Andersens 200 årsdag.

I den største boghandel i Santiago de Chile fandt jeg efter ihærdig søgen og spørgen en enkelt bog af en dansk forfatter – et udvalg af Andersens eventyr selvfølgelig. Men hvis dansk litteratur skal have noget for sig i det 21. århundrede, skal vi arbejde på at få den ud under fjerne himle. Hvis den ikke også hører hjemme dér, orker vi næppe selv at interessere os for den i den vildtvoksende mængde af kulturelle tilbud af højeste karat.

Tidsskrifterne har særlige muligheder for at placere dansk litteratur internationalt, formidle nye strømninger og kunstneriske udtryk fra ind- og udland, vise sammenhænge, forskelle og ligheder, ja man fristes til at sige: passager.

